

Özel Okulda Öğrenim Gören 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algılarının İncelenmesi

Adnan ÇIRAK

¹Doktorant, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

e-mail: adnancirak@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2633-5880

Geliş Tarihi/Received: 08.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 19.11.2020

e-Yayın/e-Printed: 09.01.2021

ÖZET

Bu çalışmanın amacı özel okulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2019-2020 eğitim öğretim yılı birinci döneminde Akdeniz Bölgesi'nde bir özel okulda öğrenim gören 16 8. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Verilerin analizi sonucu elde edilen bilgilere göre; öğrencilerin sosyal bilgiler dersi hakkında hem olumlu hem de olumsuz algıya sahip oldukları, sosyal bilgiler derslerinde genellikle tarih ve coğrafya konularıyla ilgili kavramları hatırladıkları, sosyal bilgiler derslerinden elde ettikleri bilgileri günlük hayatta sınırlı şekilde kullanabildikleri ve bir sosyal bilgiler öğretmenin demokratik özelliklere sahip olması gerektiği konularında görüş bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler dersi, özel okul, sekizinci sınıf öğrencileri, algı

An Investigation of Studying Private School 8th Grade Students' Perceptions of Social Studies Lesson

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the studying private school 8th grade students perceptions of social studies lesson. In this research phenomenology used one of the qualitative research patterns. The sample of the research consisted of 16 8th grade students studying at a private school in the Mediterranean Region in the 2019-2020 education and training year. The research data were collected with a semi-structured interview form and analyzed with content analysis. According to findings that are obtained as a result of data analysis; students have both positive and negative opinions about the social studies lesson, students often remembered information about history and geography disciplines related to social studies lessons, students can use the information got to obtained from social studies lessons in a limited way within daily life and students expressed opinions about social studies teacher have should democratic features.

Key Words: Social studies lesson, private school, 8th grade students, perception

GİRİŞ

Bir toplumda yaşayan bireylere o toplumun sahip olduğu kültürel ve sosyal davranışları kazandırma, gelenek ve göreneklerini öğretme, sosyal bir çevrede sosyal bir varlık olarak toplumsal alanlarda aktif olarak katılım sağlama gayesi eğitimin ana hedeflerinden bir tanesi olmuştur. Geçmişten günümüze kadar devletler, çeşitli dersler aracılığıyla bu özellikleri daha küçük yaşlardan itibaren vatandaşlarına öğretmeye çalışmıştır.

Tarım, sanayi ve bilgi çağı toplumunda bireylerden beklenen davranışlar her zaman farklı olmuştur. Bu durumdan eğitimin tarihsel süreç içerisinde farklı amaçlara hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Tarım çağında bireylerin nitelikli bir çiftçi olması istenmiştir. Sanayi döneminde bireylerden işini bilen, pratik bir işçi veya teknisyen olması istenmiştir. Günümüzde ise bireylerden beklenen davranışlar daha da farklılaşmıştır. Günümüzün insanı etkili düşünebilen, kendi kararlarını kendisi alabilen, eleştirel düşünme becerilerine sahip bir birey olmak zorundadır. Altuntaş (2007)'in da belirttiği gibi bireyler geçmişe göre daha nitelikli ve çok yönlü yetiştirilmelidir. 21. yüzyılda eğitimin devletler için en önemli yatırım aracı haline geldiği bir gerçektir (Taş, 2004). İlkokul çağında bireye yapılan yatırım önemlidir çünkü ilkokul çağı kişilik kazanma açısından en önemli çağdır (Aykaç, 2007).

Çağımızda yukarıda belirtilen özellikleri bireylere kazandırma konusunda sosyal bilgiler dersinden faydalanılmaktadır. Çünkü ilkokul dördüncü sınıftan itibaren öğrencilere öğretilmekte olan sosyal bilgiler derslerinin, bireyleri toplumsallaştırma ve ait olduğu topluma adapte etme, eleştirel düşünebilme, karar alma süreçlerine aktif katılım vb. gibi konularda bireylere belirli bir bakış açısı kazandırmada önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu özelliklerin kazandırılmasında özellikle sosyal bilgiler dersinin oldukça önemi vardır. Sosyal bilgilerin amaçları arasında en önemli ilkeler bireyin yaşadığı toplumla uyumlu olması ve sorumluluklarını bilen etkili, aktif ve demokratik değerlere bağlı vatandaşlar yetiştirmektir (Aykaç, 2007; Akengin, Sağlam ve Dilek, 2002).

2005 yılında meydana gelen değişiklikle beraber sosyal bilgiler dersinin de tanımı ve içeriği de değiştirilmiştir. Yapılandırmacılık anlayışının programın değişmesinde ve sistemin revize edilmesinde payı büyüktür. Buna göre sosyal bilgiler;

“Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” (MEB, 2005).

Erden (1997) ise sosyal bilgileri “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlarken Doğanay (2002)'a göre ise sosyal bilgiler “Sosyal Bilimler ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemleri doğrultusunda insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman süreci bağlamında disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı”dır.

Uluslararası alanda ise birbirinden önemli bilim insanları sosyal bilgilere farklı tanımlamalar getirmiştir. Bu tanımlamalar ise şunlardır:

- Sosyal bilgiler eğitimsel amaçlarla sosyal bilim dallarının basitleştirilmiş şeklidir.
- Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi açısından sosyal bilim ve beşeri bilimlerin harmanlanmış halidir.
- Sosyal bilgilerin ana konusu vatandaşlık eğitimidir. Demokrasi ve vatandaşlık eğitimi birbiriyle ilişkili fakat birbirinden farklı iki kısımdan meydana gelmiştir. Bunların birincisi sosyalizasyon, ikincisi ise karşı sosyalizasyondur.
- Sosyal bilgiler, önemli toplumsal ve sosyal konularda vatandaşlık beceri ve değerlerinin uygulanabilmesi amacıyla, sosyal bilimler ve beşeri bilimlerinde disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır (Shug ve Berry, 1987; Barry vd., 1978; Mortorella, 1998; Barth, 1991; akt. Öztürk, 2009).

Yukarıda yapılan tanımlardan hareketle sosyal bilgiler disiplininin ve alanının yansıtma eğilimi içinde olduğu söylenebilmektedir. Bu açıdan sosyal bilgiler tanımlarında ana ifadeler Tay (2010)'a göre ayrıca şu şekilde maddeleştirilebilir:

- Etkili vatandaş yetiştirme
- Kültürleme
- Çocuğa görelilik
- Bilgi temeli
- Yöntem
- Zaman (geçmiş, bugün, gelecek)
- Alan ve ders boyutudur (Tay, 2010).

Bir ders olarak sosyal bilgiler 19. yüzyılda ABD'de ortaya çıkmıştır (Doğanay, 2008). O dönemde ABD'de bir vatandaşlık ve kimlik bunalımını ortadan kaldırmak ve Amerikan halkını ortak tarih ve ortak coğrafya anlayışı içerisinde birleştirebilmek ve yurttaşlık bilinci oluşturabilmek adına böyle bir uygulama alanı ortaya çıkmıştır. John Dewey, William James gibi ünlü Amerikalı filozofların başını çektiği ilerlemecilik akımının demokratik toplum için vatandaş yetiştirme amacı da sosyal bilgilerin bir ders olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Kaymakçı & Ata, 2012). Özellikle tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi gibi temel konuları kapsayan sosyal bilgiler dersi 1930-1940 yılları arasında eğitimciler tarafından tam olarak disiplinler arası bir şekilde uygulanamamıştır. "Yeni Sosyal Bilgiler" adıyla reform hareketleri sonucu 1970'li yıllardan itibaren sosyal bilimler sosyal bilgiler için yeni disiplinler arası yaklaşımlar ortaya koymuştur. Bu yaklaşımların meydana gelmesinde Bruner'in buluş yoluyla öğrenme kuramı oldukça etkili olmuştur. Daha sonraki süreçte sosyal bilgiler dersi ile ilgili standartlar belirlenmiş ve 1994 yılından itibaren de uygulamaya konulmuştur (Doğanay, 2008; Öztürk, 2009; Kaymakçı ve Ata, 2012).

Bireyin toplumsal varoluşuna önemli katkılar yapan bir disiplin olarak sosyal bilgiler, günümüzde önemi oldukça artan disiplinlerin başında gelmektedir. Çağdaş değerlerle donanmış, sorumluluğunu bilen ve yaşadığı toplumda aktif olarak rol alabilen vatandaşların eğitimi konusunda sosyal bilgiler dersine önemli işler düşmektedir. Bu sebepten dolayı, sosyal bilgiler dersini alan öğrencilerin sosyal bilgiler hakkındaki fikirleri, bu dersten elde ettikleri bilgileri ve bu dersten elde ettikleri bilgileri günlük hayatlarında ne şekilde kullanabildikleri önemli bir problemidir.

Alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler dersi hakkında ilkökul, ortaokul ve üniversite öğrencileriyle metafor çalışmaları (Beldağ ve Geçit, 2015; Çelikkaya ve Yakar, 2015; Gömleksiz, Kan ve Öner, 2012;) özel gereksinimi olan ve özel yetenekli öğrencilerle yapılan metafor çalışmaları (Büyükalan ve Yaylacı, 2018; Bolat, 2018), velilerle yapılan çalışmalar (Baş ve Durmuş, 2019), sosyal bilgiler dersi hakkında öğrenci görüşleri ile ilgili yapılan nicel ve nitel çalışmalara (Çetin, 2016; Öztürk ve Keçe, 2015; Alazzi ve Chiodo, 2004; Öztürk ve Baysal, 1999; Akengin, Sağlam ve Dilek, 2002) rastlanılmıştır. Bununla beraber özel okulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi hakkındaki görüşlerini içeren herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Yapılacak olan bu araştırmayla literatüre önemli bir katkının sağlanacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı özel okulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili algılarının incelenmesidir. Çalışmanın genel amacı doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili algıları nasıldır?
2. 8. sınıf öğrencileri sosyal bilgiler derslerinden hangi kavramları veya konuları hatırlamaktadır?
3. 8. sınıf öğrencileri sosyal bilgiler derslerinden öğrendikleri gündelik yaşamlarında kullanabilmekte midir?
4. 8. sınıf öğrencilerine göre bir sosyal bilgiler öğretmeni ne tür tutum ve davranışa sahip olursa öğrencilerin derse karşı algısı değişebilir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Özel okulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi hakkındaki görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Arastaman, Öztürk-Fidan ve Fidan (2018)'e göre nitel araştırmalar insani gerçekliklerin karmaşık olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Olgubilim deseni, bireylerin görüş ve deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamak ve derinlemesine bakış açısı getirilmek istenen olguları aydınlatmak için tercih edilen bir desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada aydınlatılmak istenen konu öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algıları olduğu için olgubilim yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu özel bir okulda eğitim gören 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçilmesinde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna bağlı olarak 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili deneyiminin olması ölçüt olarak kabul edilmiştir. 8. sınıf öğrencilerinin çalışma grubu olarak seçilmesinin sebebi, diğer sınıflara göre (4, 5, 6 ve 7) sosyal bilgiler derslerinin tamamını almış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmaya daha önce sosyal bilgiler dersi almış olan 16 tane 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 9'u kız 7'si erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu yoluyla toplanmıştır. Büyüköztürk vd. (2012)'e göre yarı-yapılandırılmış görüşmeler araştırmacıya görüşme sırasında açık uçlu şekilde ek soru veya sorular sorabilme imkânı tanıması bakımından önemlidir. Rabionet (2011)'e göre ise bireylerin deneyimlerini keşfetmek açısından yarı yapılandırılmış görüşmeler esnek ve güçlü bir araç olarak tanımlanmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği standartlığı ve esnekliği nedeniyle nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Türnüklü, 2000). Bu doğrultuda 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi hakkındaki düşüncelerini içeren ve birkaç sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersi hakkındaki görüşlerine yönelik olarak hazırlanan sorular yer almaktadır. İlgili sorular ders hakkındaki görüşler, derste edinilen bilgiler, elde edilen bilgilerin gündelik hayatta kullanımı ve sosyal bilgiler öğretmenin sahip olması gereken özellikler açısından kategorilere bölünmüştür. Hazırlanan sorular dil yapısı, anlam bütünlüğü, açıklık ve konuya uygunluğu bakımından değerlendirilmek üzere sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman olan iki öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda soru sayısında herhangi bir değişiklik olmamakla beraber ilgili soruların daha anlaşılır olmasına dair bazı düzenlemeler yapılmıştır. Böylece yarı yapılandırılmış görüşme formu öğrencilere uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Araştırmanın verileri 2019-2020 eğitim-öğretim yılı 1. döneminde Akdeniz Bölgesi'nde bir özel okulda öğrenim görmekte olan 8. sınıf öğrencilerinden toplanmıştır. Araştırmaya başlamadan önce ilgili okul yöneticilerinden gerekli etik izinler alınmıştır. Araştırmaya katılımda gönüllülük esasına göre öğrenci seçilmiştir. Öğrencilere araştırma hakkında kısa bir bilgi sunularak ilgili araştırmaya

katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Araştırmaya katılmak istediğini bildiren öğrenciler ile araştırmacı arasında uygun bir yerde ve uygun bir zamanda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. İçerik analizinin temel amacı, toplanan verileri açıklayarak kavram ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Büyüköztürk vd. (2012)'e göre içerik analizi yaklaşımı kişilerin sergilemiş oldukları davranışları ve düşünce yapılarını anlamaya fayda sağlamaktır. İçerik analizi dokümanlarından elde edilen nitel araştırma verilerinin çözümlenmesinde dört aşama kullanılmaktadır:

- a) Verilerin kodlanması
- b) Temaların bulunması
- c) Kodların ve temaların düzenlenmesi
- d) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu kapsamda öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen ses kayıtları kağıda bilgisayar aracılığıyla aktarılmıştır ve araştırmacı tarafından dikkatlice okunmuştur. Bu çerçevede konuyla ilgili kodlar (kavramlar) not alınmış ve kodlar listesi oluşturulmuştur. Elde edilen kod listesi araştırmanın alt amaçları ile uygun olarak temalara ayrılmış ve temalar belirli bir sıraya konulup raporlaştırılmıştır. Ortaya çıkan temaların altındaki verilerin anlamlı bir bütünlük oluşturup oluşturmadığı (iç tutarlılık) ve temaların kendi arasında belli bir bütünlük (dış tutarlılık) oluşturup oluşturmadığı incelenmiştir. Rapora araştırmayı anlamlandıran genelleme yapmaya imkân veren yorumlar eklenmiştir. Başka araştırmalarla kıyaslama ve çapraz kodlamalar yapılarak, kodlamaların geçerliği test edilmiştir. Araştırmadan elde edilen tema ve kodların son hali alan uzmanlarına gönderilerek doğrulukları teyit edilmiştir. Çalışmadaki katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması etik açıdan uygun bulunduğundan bulguların sunumunda öğrenciler Ö1, Ö2, Ö3... Ö16 şeklinde kısaltılarak adlandırma yapılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerini belirtebilmek adına [K] ve[E] harfleri kullanılmıştır. Son olarak elde edilen bulgular sırasıyla yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirliğin Sağlanması

Nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama aracında veya araçlarında işlem ve verilerin uygunluğu geçerlik ilkesiyle sağlanırken, yapılan araştırmanın tutarlılığı hakkında ise güvenirlilik ilkesi bilgi vermektedir (Creswell, 2013; Şimşek ve Yıldırım, 2013). Araştırmada geçerliğin sağlanmasında inandırıcılık ve aktarılabirlik, güvenirliliğin sağlanmasında tutarlılık stratejilerine başvurulmuştur (Lincoln ve Guba, 1985; akt. Aygün ve Taşkın, 2019). Arastaman, Öztürk-Fidan ve Fidan (2018)'a göre katılımcıların deneyimlerine odaklanan çalışmalarda inandırıcılığı arttırmak amacıyla katılımcıların onayına başvurulabilir. Bu amaçla çalışmada iç geçerliği sağlamak için elde edilen veriler öncelikle çözümlenmiş daha sonra elde edilen veriler katılımcılara okutulup onaylarının alınması sağlanmıştır. Katılımcıların görüşlerini yazılı olarak okumaları sayesinde çalışmanın bulguları inanılır hale getirilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin güvenirliliğini sağlamak için başvurulmuş tutarlılık stratejisi kapsamında veri toplama aracının hazırlanması, verilerin kod ve analiz edilmesi sürecinde uzman görüşlerine başvurulmuştur (Şimşek ve Yıldırım, 2013).

BULGULAR

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarından elde edilen tema ve kodlar Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Algıları

Tema	Kodlar	Frekans (f)
Eğlenceli	Oldukça keyifli	4
	Öğrenmesi çok kolay	3
	Etkinlikleri çok eğlenceli	3
Sıkıcı	Üniteler gereksiz uzun	2
	Kafa karıştırıcı	1
	Fazla ezber	2
	İlgi çekici değil	1

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerden elde edilen bulgularla bağlantılı oluşturulan temalarda en çok yinelenen görüşlerin “oldukça keyifli (f=4)”, “öğrenmesi çok kolay(f=3)” ve “etkinlikleri fazla (f=3)”,“üniteler gereksiz uzun (f=2)” ve “fazla ezber (f=2)” kodlarının olduğu görülmektedir. “Eğlenceli” temasına dair öğrencilerden elde edilen bulgular aşağıdadır:

“Bu zamana kadar sosyal bilgiler derslerinden her zaman çok keyif aldım. Çünkü çok ilginç konular öğrendik. Bence sosyal bilgiler dersi sadece ortaokulda değil lisede dahi olmalı. Öğrenmesi çok kolay ve ayrıca konuları çok keyifli.” (Ö2/E.)

“Bazı zor konular olsa da bence çok eğlenceli bir ders çünkü sosyal bilgiler dersinde çok etkinlik yaptık. Ayrıca birçok önemli bilgiler öğrendik. Sosyal bilgiler dersi aslında kolay ve anlaşılır bir ders, hep dersim olsun isterim ama öğrenci olarak bizler de çok çalışmadığımız için bazen zorlanabiliyoruz.” (Ö4/K)

“Sosyal bilgiler dersi bence önemlidir çünkü günlük hayatımızda bize faydalı olacak bilgiler verir. Aynı zamanda eğlenceli ve etkinliği çok olan bir ders olmasından dolayı ben sosyal bilgiler dersini çok seviyorum.” (Ö15/E)

“Sosyal bilgiler dersini seviyorum ama çok üstünde durmuyorum çünkü bana oldukça kolay bir dersmiş gibi geliyor. Bu yüzden ben zorlanmadığım için favori derslerim arasındadır.” (Ö11/K)

Öğrencilerden elde edilen bulgularla bağlantılı olarak “sıkıcı” temasına dair öğrenci bulguları aşağıdadır:

“Oldukça önemli ama bazı insanların ilgilendiği şeyleri anlatması, bazıların ilgilendiği şeyleri anlatması bana bazen garip geldi. Mesela bir arkadaşım bu dersin gereksiz olduğunu çünkü kendisine bir şey öğretmediğini söyledi. Bilmiyorum, belki ön yargısı vardır. Ama ben sosyal bilgiler dersini seviyorum çünkü derslerimiz çok eğlenceli ve güzel geçmişti. Sadece bazı şeyleri tam anlayamadım ya da gereksiz uzun bulmuştum.” (Ö5/E)

“Sosyal bilgiler dersi bana biraz sıkıcı geliyor çünkü fazla ezber var. Ben ezber yapınca biraz zorlanıyorum. Dersi severim eğlenceli konuları var ama bazen çok ezber gerektirdiğinden ben nedense sıkılıyordum.” (Ö12/E)

“Bence sosyal bilgiler dersi sıkıcı. İlgi çekici hale getirilemediğini düşünüyorum. Oldukça uzun ve karmaşık konular var. Bu da dersi sevmeme engel oldu. Tabi biraz da öğretmenimden kaynaklanan sorunlar vardı.” (Ö13/K)

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinden hatırladıkları kavram veya bilgilere yönelik elde edilen tema ve kodlar Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Derslerinden Hatırladıkları Kavram ve Bilgiler

Tema	Kodlar	Frekans (f)
Tarih	Osmanlı Devleti, Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı gibi temel kavramları bilme	16
Coğrafya	Yer-yön bilgisi, tarım ve hayvancılık, hangi bölgede ne tür tarım ürününün yetiştiğini bilme	16
Değerler	Empati, sorumluluk, saygı, sevgi, yardımseverlik gibi değerleri bilme	13
Bilim	Keşif ve icatlar	9
Kültür	Halk oyunları, geleneksel sanatlar	6
İnternet Okuryazarlığı	İnterneti ve sosyal medyayı doğru kullanma	6

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerden elde edilen bulgularla bağlantılı oluşturulan temalarda en çok yinelenen görüşlerin “Osmanlı Devleti, Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı gibi temel kavramları bilme (f=16)”, “Yer-yön bilgisi, tarım ve hayvancılık, hangi bölgede ne tür tarım ürününün yetiştiğini bilme (f=16)”, “Empati, sorumluluk, saygı, sevgi, yardımseverlik gibi değerleri bilme (f=13)” ve “Keşif ve icatlar (f=9)” kodlarının olduğu görülmektedir. Öğrencilerden elde edilen bulgular aşağıdadır:

“Empati kurmayı, interneti doğruyu kullanmayı, bir yerde kaybolursam yönümü nasıl bulabileceğimi öğrendim. Bunun haricinde büyüklerime ve küçüklerime nasıl davranacağımı öğrendim.” (Ö1/K)

“İletişimin önemli noktalarını öğrendim. Aynı zamanda insanlara nasıl yaklaşmam gerektiğini öğrendim. Tarihimi öğrendim, Osmanlı devleti gereksiz uzundu ama olsun. Bir de Rönesans ve reformu öğrendim.” (Ö5/E)

“Kültürümüzü öğrendim, halk oyunlarını öğrendim, doğal afetleri öğrendim, coğrafyayla ilgili terimleri öğrendim, dikkat etmem gereken görgü kurallarını öğrendim.” (Ö8/K)

“Düşünme yeteneğime olumlu katkı sağladı, artık bir olayla karşılaştığımda öncelikle ona eleştirel bakabiliyorum. Büyüklerimize saygı duymayı, doğayı ve çevreyi korumayı öğrendim. Empati kurmayı ve kimseyle dalga geçmemeyi öğrendim. Tarihimizi öğrendim, bir de yaşadığım yerde yetişen tarım ürünlerini ve iklimini öğrendim.” (Ö9/K)

“Kültürel bilgiler öğrendim, tarihimi öğrendim, yaşadığım bölgeyi öğrendim, kroki çizmeyi ve harita yorumlamayı öğrendim, hava durumu olaylarını ve iklimi öğrendim, ünlü bilim insanlarını öğrendim. Çok şey öğrendim ve bu benim çok boşuma gitmişti.” (Ö11/E)

“Ülkemdeki kanunları, vatandaşlık görevlerini ve bazı değerleri öğrendim. Sevgi, saygı, sorumluluk, empati gibi temel becerileri öğrendim.” (Ö14/K)

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinden öğrendikleri bilgileri günlük hayatta kullanma durumlarına ilişkin tema ve kodlar Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin Öğrendikleri Bilgileri Gündelik Hayatlarında Kullanma Durumları

Tema	Kodlar	Frekans (f)
Evet	Akıllı işaretler	1
	Hava olaylarını açıklama	2
	Yer-yön bulma	3
	Görgü kuralları	2
	Tarih sorularına cevap verme	2
Bazen	Ödev yaparken	2
	Günlük hayatla ilgili bilginin az olması	3
	Pazar alışverişinde	1

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerden elde edilen bulgularla bağlantılı oluşturulan temalarda en çok yinelenen görüşlerin “yer-yön bulma (f=3)”, “günlük hayatla ilgili bilginin az olması (f=3)” ve “görgü kuralları, kardeşin ödevini yaparken (f=2) kodlarının olduğu görülmektedir. “Evet” temasına dair öğrencilerden elde edilen bulgular aşağıdadır:

“Evet kullanabiliyorum. Mesela bir arkadaşımın eğer tartışırsam sonra empati kuruyorum ve haksızsam gidip özür diliyorum. Bir yerde kaybolduğumda yönümü bulabiliyorum. Akıllı işaretler sayesinde bir dizî veya filmin benim için uygun olup olmadığını anlayabiliyorum.” (Ö1/K)

“Evet kullanabiliyorum, mesela büyüklerimize yardım ediyorum. Hava durumlarını yorumlayabiliyorum. Bir arkadaşım üzülmediğinde ya da bir şeye ihtiyacı olduğunda ona yardım ediyorum. Kötü davranış sergileyen arkadaşlarımı uyarıyorum, haklarını bilmeyen arkadaşlarıma haklarını anlatıyorum.” (Ö3/E)

“Kullanıyorum mesela bir akrabam veya arkadaşım tarih hakkında yanlış şeyler söylediklerinde onları uyarıyorum. Coğrafi şeyler hakkında yapılan yanlışları da düzeltiyorum. Mesela sosyal bilgiler dersinde öğrendiğim yer bilgisi sayesinde nerede olursam olayım yönümü bulabiliyorum farklı şeylerden faydalanarak.” (Ö6/K)

Öğrencilerden elde edilen bulgularla bağlantılı olarak “bazen” temasına dair öğrenci bulguları aşağıdadır:

“Günlük hayatta çok kullanamıyorum çünkü genelde hep tarih konuları aklımda kaldı. Sadece bazen ailem bir soru sorduğunda cevaplayabiliyorum bir de yer yön bilgisiyle yönümü bulabiliyorum.” (Ö7/E)

“Genellikle pek kullanamıyorum ama bazen annemle pazar alışverişine çıktığımızda sebze ve meyvelerin nerede yetiştiğini bildiğim için alışverişimizi ona göre yapıyoruz. Bir de kardeşimin sosyal bilgiler dersinden ödevi olduğu zaman onun ödevlerine yardımcı olmak amacıyla ona anlattığımda işime yarıyor.” (Ö10/K)

“Günlük hayatta çok sık kullanamıyorum çünkü günlük hayatla ilgili bilgiler çok az. Sadece görgü kuralları ve toplumsal haklar konusunda işime yarıyor.” (Ö16/K)

Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Öğrencilere göre sosyabir sosyal bilgiler öğretmeninin sahip olması gereken özelliklere ilişkin tema ve kodlar Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Öğrenci Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinde Olumlu Algı Yaratıcı Tutum ve Davranışlar

Tema	Kodlar	Frekans (f)
Demokratik	Enerjik	12
	Asla kızmamalı	10
	Sıkıcı olmamalı	9
	Sabırlı	9
	Güler yüzlü	8
	Esprili	8
	Eşit söz hakkı	7
	Bilgili	7
	Arkadaş gibi	7
	Adil	6
	Sevecen	6
	Ciddi	2

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerden elde edilen bulgularla bağlantılı oluşturulan temalarda en çok yinelenen görüşlerin “enerjik olmalı (f=12)”, “asla kızmamalı (f=10)”, “sıkıcı olmamalı (f=9)”, “sabırlı (f=9)”, “güler yüzlü (f=8)” ve “esprili (f=7)” kodlarının olduğu görülmektedir. Öğrencilerden elde edilen bulgular aşağıdadır:

“Eğlendirirken öğretmeli ve bence enerjik olmalıdır çünkü enerjik olması sınıfında enerjisini yükseltir.” (Ö1/K)

“Bence bir sosyal bilgiler öğretmeni derste konuyu eğlenceli hale getirmeli ve yanlış bilgi vermeden işlediğimiz konuya göre bizlere test verip çözdürmeli, yanlışlarımızı anlatmalıdır. Çünkü sosyal bilgiler öğretmeni olarak ülkemizin geleceğini de kontrol altına almış olur.” (Ö3/E)

“Sorulan her soruyu sabırla cevaplamalı, bizlere kızmamalı, sınıfla karşılıklı olarak sevgi ve saygı içerisinde olmalıdır. Çünkü sert ve otoriter olursa öğrenciler “Of ya, yine sosyal bilgiler dersi var.” diyebilirler.” (Ö5/E)

“Bence bir sosyal bilgiler öğretmeni güler yüzlü olmalı, kimseye kızmamalı, not verirken adil olmalı ve bizimle arkadaş gibi olmalıdır.” (Ö7/E)

“Komik ve eğlenceli olmalıdır. Aynı zamanda derslerde bizleri de dinlemeli, söz hakkı tanınmalıdır. Bizze bağışlamalı, kızmamalıdır. Enerjik olmalıdır.” (Ö9/K)

“Sert olmamalı ve güler yüzlü olmalıdır. Bilgili olmalıdır, sinirli olmamalıdır. Derslerde espri yapmalıdır.” (Ö12/E)

“Anlayışlı, enerjik, güler yüzlü ve yaratıcı olmalıdır.” (Ö13/K)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonunda özel okulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinden elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ilgili algılarını açıklarken daha çok eğlenceli ve sıkıcı şeklinde iki türlü cevap verdikleri görülmüştür. Sosyal bilgiler dersi hakkındaki algılarını eğlenceli teması altında belirten öğrenciler daha çok sosyal bilgiler dersini oldukça keyifli, öğrenmesi kolay ve etkinlikleri fazla şeklinde belirtmişlerdir. Çalışmada ortaya çıkan bu bulgu Alazzi ve Chiodo (2004)’nun çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. İlgili çalışmada öğrenciler sosyal bilgiler derslerini öğrenmesi kolay ve keyifli bulmuşlardır. Sıkıcı teması adı altında görüş bildiren öğrencilerin ise ders algıları ünitelerin gereksiz uzun oluşu, kafa karıştırıcı olması, fazla ezbere dayanması ve ilgi çekici olmamasından dolayı sıkıcı temasında toplanmıştır. Kısacası sosyal bilgilere karşı hem olumlu hem de olumsuz özellikler besleyen öğrenciler bulunmaktadır. Araştırmada ortaya çıkan bu bulgu, Öztürk ve Baysal (1999); Akengin, Sağlam ve Dilek (2002); Mertol, Doğdu ve Yılar (2013) ve Çetin (2016)’nın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde hatırladıkları bilgiler genel olarak tarih, coğrafya, değerler, bilim, kültür ve internet okuryazarlığı temaları altında toplanmıştır. Öğrencilerden elde edilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin tarih teması altında daha çok Osmanlı Devleti, Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı gibi kavramları bildiği ortaya çıkmıştır. Öğrenci görüşlerinden tarih ile ilgili alanların daha yüksek çıktığı ve hatırdaki kaldığı görülmüştür. Bu açıdan araştırmada ulaşılan bu bulgu Büyükalın ve Yaylacı (2018) ve Öztürk ve Keçe, (2015)'in çalışmasıyla benzerlik taşımaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin daha çok coğrafya ile ilgili öğrendikleri ve hatırdaki tuttukları temel bilgiler yer-yön bilgisi, tarım- hayvancılık faaliyetleri ve ülkemizin bölgelerinde yetişen tarım ürünleridir. Araştırmadan ortaya çıkan bu sonuç Akengin ve Kafadar (2016)'ın çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Değerler teması altında öğrencilerin bildikleri temel bilgiler empati, sorumluluk, saygı, sevgi ve yardımseverlik gibi temel değerlerdir. Öğrenciler değerler teması altında en çok bu değerleri hatırlarında tutmuşlardır. Bilim teması altında öğrenciler daha çok keşifleri ve icatları hatırlarında tutarlarken, kültür teması altında halk oyunları ve geleneksel sanatlar; internet okuryazarlığı teması altında da genellikle interneti ve sosyal medyayı doğru kullanmayı öğrenmişlerdir. Özellikle sosyal bilgileri oluşturan tarih ve coğrafya gibi sosyal bilim alanlarının öğrenciler tarafından daha çok belirtilmesi Geçit ve Kartal (2010), Çelikkaya ve Yakar (2015) ve Baş ve Durmuş (2019)'un çalışmasıyla örtüşmektedir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinden öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarında kullanma durumları “Evet“ ve “Bazen” adı altında iki temaya ayrılmıştır. Buna göre evet teması altında yer alan öğrenci görüşlerine göre öğrenciler sosyal bilgiler derslerinden öğrendikleri bilgileri en çok akıllı işaretleri yorumlama konusunda, hava olaylarını açıklarken, yer-yön bulurken ve görgü kuralları kapsamında kullanmaktadırlar. Bazen teması adı altında görüş bildiren öğrenciler ise tarih sorularına cevap verirken, kardeşlerinin ödevlerini yaparken ve aileleriyle birlikte yaptıkları Pazar alışverişlerinde kullanmaktadırlar. Bazı öğrenciler sosyal bilgiler ders kitabında yer alan konuların günlük hayatla pek ilişkili olmadığını ve bu açıdan neredeyse hiçbir zaman sosyal bilgiler derslerinde öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarında kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu açıdan sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin öğrendikleri bilgileri günlük hayatta oldukça sınırlı şekilde kullandıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bu bulgu Gömleksiz, Kan ve Öner (2012)'in çalışmasıyla kısmen benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin bir sosyal bilgiler öğretmenin derse karşı algıyı olumlu yönde etkileme bağlamında sahip olması gereken özellikler konusunda verdikleri cevaplar tek bir tema altında (demokratik) toplanmıştır. Buna göre öğrenciler bir sosyal bilgiler öğretmenin enerjik, asla kızmayan, sıkıcı olmayan, sabırlı, güler yüzlü, esprili, eşit söz hakkı veren, bilgili, arkadaş gibi davranan, adil, sevecen ve ciddi gibi temel özelliklere sahip olursa ders algısının olumlu yönde değişeceğini vurgulamışlardır. Sonuç olarak sosyal bilgiler dersi hakkındaki algıları genellikle olumludur. Öğrencilerden elde edilen görüşlere göre sosyal bilgiler dersini sıkıcı veya yetersiz bulan öğrenciler dahi aslında sosyal bilgiler dersine karşı ön yargılı değildir. Bununla beraber öğrenciler arasında Sosyal bilgiler dersini sıkıcı ve gereksiz bulan öğrenciler sosyal bilgiler dersinin daha çok ezbere dayanmasından dolayı Sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri veya hatırlarında kalan bilgiler daha çok tarih, coğrafya ve değerler alanıyla sınırlı kalmaktadır. Bu açıdan özellikle “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının amacına ulaştığını söylemek mümkündür. Ancak aynı zamanda öğrenciler arasında özellikle İlk Çağ Uygarlıkları, İslam Öncesi Türk Tarihi, İlk Müslüman Türk Devletleri, Doğal Afetler, Çevre Kirliliği vs. gibi konularda görüş bildiren fazla çıkmamıştır. Bazı öğrenciler tarih konularının gereksiz uzunluğundan ve ezbere dayalı olmasından şikâyet etmiştir. Elde edilen bu bulgu Ayva (2010)'nın çalışmasıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal bilgiler dersinden öğrendikleri bilgileri gündelik hayatlarında kullanma durumlarının oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Öğrenciler genellikle yer-yön bilgisi konularında sosyal bilgiler derslerinden öğrendikleri bilgileri kullanabilmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenin sahip olması gereken özellikler konusunda öğrenciler daha çok demokratik tavır sergileyen özellikleri görüş olarak bildirmişlerdir.

Son olarak çalışmadan elde edilen bulgular ışığında sosyal bilgiler derslerinde diğer alanların da en az tarih ve coğrafya ile ilişkili alanlar kadar öne çıkarılması, öğrencilerin günlük hayatla ilişkili

olan becerileri edinmesinde daha farklı yöntem ve ilkelerin kullanılması, günlük hayatla oldukça ilişkili bir ders olan sosyal bilgiler eğitimi ile ilgili okul dışı geziler yoluyla sosyal bilgiler dersini kapsayan diğer alanlarla ilişkili bilgilerin öğrencilere kazandırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. & Kafadar, T. (2016). 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metaforları. *International Journal of Field Education*, 2 (1), 33-50.
- Akengin, H., Sağlam, D. & Dilek, A. (2002). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 16, 1-12.
- Alazzi, K., & Chiodo, J.J. (2004). Students perceptions of social studies: A study of middle school and high school students in Jordan. *International Journal of Scholarly Academic Intellectual Diversity*, 8 (1), 3-13
- Altuntaş, S. (2007). Eğitimin Temel Kavramları. Z. Cahoğlu (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş-Temel Kavramlar*. Ankara, Grafiker Yayınları.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kurumsal bir inceleme. *YTÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 37-75.
- Aygün H.E & Taşkın Ç.Ş. (2019). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Kapsamında Bilişsel Esnekliğe İlişkin Görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 1475-1499
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 46-73.
- Ayva, Ö. (2010). Sosyal bilgiler dersi öğrenme öğretme süreci ile ilgili öğrenci görüşleri. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. 11-13 November-Antalya, 276-282.
- Baş, K. & Durmuş, E. (2019). Social studies course from the perspective of parents-the Istanbul-Sultanbeyli Case. *World Journal of Education*, 9 (4), 73-82.
- Beldağ, A. & Geçit, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin algılarının metaforlar yoluyla analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, (USBES Özel Sayı II), 1173-1189.
- Bolat, A. (2018). An investigation on metaphorical perceptions of gifted students towards the concepts of social studies course, social studies teacher and science and arts center. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 6 (4), 17-35.
- Büyükalan, S. & Yaylacı, Z. (2018). Normal gelişim gösteren öğrenciler ile kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metafor algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19 (4), 679-697.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Yayınları, Ankara
- Creswell, J.W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. (M. Bütün ve S.B. Demir Çev. Edt.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelikkaya, T. & Yakar, H. (2015). Perceptions of social studies preservice teachers related to the concept of social studies: metaphor analysis sample. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7 (4), 188-207.
- Çetin, Ş. (2016). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

- Doğanay, A. (2002). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk & D. Dilek (Ed.). Sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 17(2), 77-96.
- Erden, M. (1997). Sosyal bilgiler öğretimi. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Geçit, Y. & Kartal, A. (2010). Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitimi araştırma konuları üzerine bir inceleme. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 11-13 November-Antalya, 101-107.
- Gömlüksiz, M. N., Kan, A.Ü. & Oner, Ü. (2012). Metaphorical perceptions of primary school students about social studies lesson. Erzincan University Education Faculty Journal, 14 (2), 419-436.
- Kaymakçı, S. & Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerin doğasıyla ilgili görüşleri. Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 35-64.
- MEB. (2005). 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı. Ankara, MEB Yayınları.
- Mertol, H., Doğdu, M. & Yılar, B. (2013). Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin metaforik algıları. Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi-Journal of Gifted Education Research, 1 (3), 176-183.
- Öztürk, C. & Baysal, N. (1999). İlköğretim 4-5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 13-21.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. Cemil Öztürk (Ed), Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde (s.1-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, T. & Keçe, M. (2015). Social studies from the perspective of 7th grade students. International Journal of Turkish Education Sciences, 5, 298-310
- Rabionet, S. E. (2011). How I Learned to Design and Conduct Semi-Structured Interviews: An Ongoing and Continuous Journey. Qualitative Report, 16 (2), 563-566.
- Taş, A. M. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi program standartlarının belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1), 28-54.
- Tay, B. (2009). Prospective teacher's views concerning the values to teach in the course of social sciences. Social and Behavioral Sciences, 1, 1187-1191.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Sayı 24, 543-559.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayınları, Ankara.